

Europski sud za ljudska prava

U svibnju 2010. Sud je donio presudu u predmetu *Alajos Kiss protiv Mađarske* koji se tiče biračkog prava osoba s mentalnim teškoćama. Podnositelj zahtjeva zbog manične je depresije stavljen pod djelomično skrbništvo 2005. Budući da mađarski Ustav sadržava apsolutnu zabranu biračkog prava osobama koje su stavljene pod skrbništvo, podnositelj nije mogao glasati na parlamentarnim izborima 2006. Sud je jednoglasno presudio da je takva apsolutna zabrana povreda prava na slobodne izbore zajamčenog čl. 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija). Iako je Sud prihvatio stajalište mađarske Vlade da je takva mjera imala legitiman cilj osiguravanja da samo građani koji su sposobni ocijeniti posljedice svojih odluka i donositi svjesne i razumne odluke mogu sudjelovati u javnim poslovima, zaključio je da je apsolutna zabrana prava glasa bez zasebnog sudskog vrednovanja stvarne razine invaliditeta pojedine osobe nerazmjerna.

Prema preliminarnom istraživanju Agencije za temeljna prava Europske unije (EU), u većini država članica ustavne ili zakonske norme automatski zabranjuju osobama s mentalnim zdravstvenim problemima te osobama s intelektualnim teškoćama sudjelovanje na izborima ako je sudskom odlukom utvrđena njihova nesposobnost te su stavljene pod potpuno ili djelomično skrbništvo.¹ Stoga će ova odluka Suda utjecati ne samo na mađarski Ustav već i na zakonodavstva drugih europskih zemalja.

¹ Oetheimer, Mario (2010) The Right to Political Participation of Persons with Intellectual Disabilities and Persons with Mental Health – Problems in the European Union. The European Union Agency for Fundamental Rights, str. 7, <http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/Right-to-Political-Participation-100610.pdf>, pristup 13. srpnja 2010.

Alajos Kiss protiv Mađarske

Predmet br. 38832/06

Presuda Drugog vijeća Europskog suda za ljudska prava od 20. svibnja 2010.²

Članak 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju – pravo na slobodne izbore

Članak 41. Konvencije – pravedna naknada

Činjenično stanje

Podnositelj zahtjeva Alajos Kiss, mađarski je državljanin kojemu je 1991. dijagnosticirana manična depresija. U svibnju 2005. stavljen je pod djelomično skrbništvo sudskom odlukom u kojoj je utvrđeno da se adekvatno brine o sebi, ali da ponekad neodgovorno troši novac i da je povremeno agresivan. Podnositelj se nije žalio na odluku.

U veljači 2006. podnositelj je saznao da je izbrisan iz popisa birača za parlamentarne izbore. Njegov prigovor izbornom uredu bio je neuspješan. Dalje se žalio Središnjem okružnom sudu Pešte koji je u ožujku 2006. odbio njegov zahtjev obrazlažući da, temeljem mađarskog Ustava, osobe koje su stavljene pod skrbništvo nemaju pravo glasa. Podnositelj zahtjeva nije mogao sudjelovati na parlamentarnim izborima koji su održani u travnju 2006.

Relevantno domaće pravo i međunarodni pravni instrumenti

Čl. 70(5) mađarskog Ustava propisuje *inter alia* da osobe koje su stavljene pod potpuno ili djelomično skrbništvo nemaju pravo glasa.

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koju je Mađarska ratificirala 20. srpnja 2007. propisuje:

Članak 1. – Svrha

... Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Članak 12. – Jednakost pred zakonom

1. Države stranke ponovo potvrđuju da osobe s invaliditetom imaju pravo svugdje biti priznate kao osobe jednake pred zakonom.

² Presuda će postati konačna pod uvjetima propisanim čl. 44/2. Konvencije.

2. Države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju poslovnu sposobnost (pravni položaj) na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života.

3. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup potpori koja bi im mogla biti potrebna za ostvarivanje poslovne sposobnosti.

4. Države stranke osigurat će da sve mjere koje se odnose na ostvarivanje poslovne sposobnosti predvide odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mehanizme koji će sprečavati zlorabu u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava. Takvi zaštitni mehanizmi osigurat će da mjere koje se odnose na ostvarivanje poslovne sposobnosti poštuju prava, volju i sklonosti te osobe, da se iz njih isključi sukob interesa i zloraba utjecaja, da su razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, da se primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog, nezavisnog i nepristranog tijela vlasti ili sudbenoga tijela. Zaštitni mehanizmi bit će razmjerni sa stupnjem kojim takve mjere utječu na prava i interese osobe. ...

Članak 29. – Sudjelovanje u političkom i javnom životu

Države potpisnice jamčit će osobama s invaliditetom njihova politička prava i mogućnost njihova uživanja na ravnopravnoj osnovi s drugima te će:

(a) osigurati da osobe s invaliditetom mogu djelotvorno i u potpunosti sudjelovati u političkom i javnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima, izravno ili putem slobodno izabраних predstavnika, uključujući i pravo i mogućnost da glasuju i budu birani, među ostalim:

(i) osiguravajući da glasački postupci, prostori i materijal budu prikladni, dostupni i laki za razumijevanje i uporabu,

(ii) štiteći pravo osoba s invaliditetom na tajno glasovanje na izborima i javnim referendumima, bez zastrašivanja, kao i pravo samostalnog kandidiranja na izborima i obnašanja dužnosti kao i obavljanja svih javnih funkcija na svim razinama vlasti, omogućujući uporabu potpornih i novih tehnologija gdje je to primjereno,

(iii) jamčeći slobodu izražavanja volje osoba s invaliditetom kao birača, i u tu svrhu, gdje je to potrebno, na njihov zahtjev dopuštajući pomoć u glasovanju osobe po njihovu vlastitom izboru;

(b) aktivno promicati okruženje u kojem osobe s invaliditetom mogu djelotvorno i u potpunosti sudjelovati u vođenju javnih poslova, bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima, te ohrabriti njihovo sudjelovanje u javnim poslovima, uključujući:

(i) sudjelovanje u nevladinim organizacijama i udrugama koje se bave javnim i političkim životom države, uključujući aktivnosti i vođenje političkih stranaka,

(ii) osnivanje i učlanjivanje u organizacije osoba s invaliditetom kako bi ih one predstavljale na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Preporuka Vijeća Europe br. R (99) 4 od 23. veljače 1999. o načelima pravne zaštite nesposobnih odraslih osoba propisuje:

Načelo 3 – Maksimalna zaštita sposobnosti

... 2. Prvenstveno, mjera zaštite ne bi trebala automatski lišiti dotičnu osobu prava glasa, ili prava napraviti oporuku, ili prava pristati ili odbiti pristanak na bilo koji zahvat u području zdravstva, ni prava donositi odluke osobne prirode u bilo koje vrijeme kada joj njezina sposobnost to dopušta.

Mišljenje br. 190/2002 Europske komisije za demokraciju putem prava (Venecijanske komisije) o Kodeksu dobre prakse u izbornim pitanjima propisuje:

1. Opće pravo glasa – 1.1. Pravilo i iznimke

d. Oduzimanje prava birati i biti biran:

i. može se predvidjeti oduzimanje prava birati i biti biran, ali samo pod sljedećim kumulativnim uvjetima:

ii. mora biti predviđeno zakonom;

iii. mora se poštovati načelo razmjernosti; uvjeti za oduzimanje prava biti biran mogu biti blaži od onih za oduzimanje prava glasa;

iv. oduzimanje prava mora se temeljiti na mentalnoj nesposobnosti ili odgovornosti za teško kažnjivo djelo.

v. Također, politička prava smiju se oduzeti ili mentalna nesposobnost smije se utvrditi samo izričitom odlukom suda.

Preporuka Vijeća Europe br. R (2006) 5 od 5. travnja 2006. o Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.–2015. propisuje:

3.1. Akcijska smjernica br. 1: Sudjelovanje u političkom i javnom životu

3.1.3. Konkretni aktivnosti država članica

... iii. pobrinuti se da ni jedna osoba s invaliditetom ne izgubi pravo glasa ili pravo sudjelovanja na izborima zbog svojeg invaliditeta; ...

IZ OBRAZLOŽENJA PRESUDE

I. NAVODNA POVREDA ČL. 3. PROTOKOLA BR. 1 UZ KONVENCIJU

Podnositelj zahtjeva se žalio da je oduzimanje prava glasa zato što je zbog manične depresije stavljen pod djelomično skrbništvo bilo neopravdana uskrata prava glasa koja, budući da je bila propisana Ustavom, nije bila podložna ni jednom pravnom sredstvu te koja je bila diskriminatorna po svojoj prirodi. Pozivao se na čl. 3. Protokola br. 1 zasebno i u vezi s čl. 13. i 14. Konvencije. (Par. 18.)

Vlada je opovrgavala takve argumente. (Par. 19.)

Sud smatra da zahtjev potpada pod ispitivanje temeljem čl. 3. Protokola br. 1. (v., *mutatis mutandis*, *Hirst v. the United Kingdom (no. 2)*, br. 74025/01, §§ 53 i 54, 30. ožujka 2004.) koji propisuje:

»Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.« (Par. 20.)

A. Dopuštenost

Vlada je tvrdila da zahtjev treba biti odbačen zbog toga što se podnositelj nije žalio protiv stavljanja pod djelomično skrbništvo ... (Par. 21.)

Podnositelj je tvrdio da je prihvatio nužnost svoga stavljanja pod djelomično skrbništvo s obzirom na svoju psihičku bolest; stoga se nije žalio protiv odluke Okružnog suda. Svrha tog zahtjeva bila je jedino osporiti činjenicu da je kao osoba pod skrbništvom automatski izgubio pravo glasa. Osporavanje svoga skrbništva nije bilo djelotvorno pravno sredstvo za njegov problem; postupci u vezi sa skrbništvom ne odnose se, kao takvi, na nečije pravo glasa. Samo bi mu potpuno vraćanje poslovne sposobnosti moglo vratiti pravo glasa, što nije bilo moguće (budući da boluje od mentalnog invaliditeta) niti poželjno (budući da bi izgubio pravnu zaštitu koju mu skrbništvo osigurava). (Par. 22.)

Sud primjećuje da je podnositelj prihvatio nužnost svoga stavljanja pod djelomično skrbništvo i da se, stoga, nije žalio protiv toga. Sud napominje

da predmet zahtjeva nije mjera skrbnništva, već njezina automatska posljedica propisana Ustavom ..., to jest oduzimanje podnositeljeva prava glasa. Vlada nije uputila ni na jedno pravno sredstvo koje bi moglo ispraviti to potonje sporno pitanje. Slijedi da se zahtjev ne može odbaciti zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava. Štoviše, zahtjev nije očito neosnovan u smislu čl. 35. st. 3. Konvencije ili nedopušten po nekoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim. (Par. 23.)

B. Osnovanost

1. *Tvrđnje stranaka*

a. **Vlada**

Vlada je tvrdila da prava temeljem čl. 3. Protokola br. 1 nisu apsolutna te da se mogu ograničiti pod određenim okolnostima. Ugovorna država može odrediti uvjete aktivnog i pasivnog biračkog prava u svom domaćem pravu te uživa široku slobodu procjene u tom pogledu, premda takvi uvjeti ne smiju ograničiti prava o kojima je riječ do te mjere da se utječe na samu njihovu bit. Osnove za isključenje prava glasa (čl. 70(5) Ustava ...) uključene su u Ustav Zakonom br. 31 iz 1989. Sukladno obrazloženju Zakona, njegova je svrha bila urediti temeljna prava i obveze u duhu međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, uključujući Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. (Par. 24.)

Pri određivanju onih koji mogu glasovati, opća je praksa bila odrediti uvjet minimalne dobi, u pravilu dob punoljetnosti, čime su države automatski isključile od prava glasa sve maloljetne građane (iako, procjenjujući individualno, za pojedine se maloljetnike moglo utvrditi da su dovoljno zreli za sudjelovanje u javnim poslovima). Cilj je bio osigurati da samo oni građani koji su sposobni ocijeniti posljedice svojih odluka i donositi svjesne i razumne odluke te koji su stekli druga prava povezana s dobi punoljetnosti mogu sudjelovati u javnim poslovima. (Par. 25.)

Oduzimanje prava glasa osobama koje su pod djelomičnim skrbništvom imalo je jednak legitiman cilj. Tim je osobama, premda su odrasle, nedostajala sposobnost upravljanja svojim poslovima, uključujući ostvarivanje prava glasa, zbog njihova psihičkog stanja, nebrojivosti ili patološke ovisnosti. Prilikom ocjenjivanja hoće li se podnositelj staviti pod skrbnništvo, Okružni je sud uključio u svoju odluku posljedično isključenje prava glasa, sukladno ustavnom pravilu o oduzimanju prava glasa onim građanima koji

nisu sposobni procijeniti posljedice svojih odluka ili donositi svjesne ili razumne odluke. (Par. 26.)

Nadalje, prema mišljenju Vlade, zabrana na koju se žalio bila je u skladu s Mišljenjem Venecijanske komisije br. 190/2002 ... te se, stoga, ne može smatrati nerazmjernom, utoliko više što bi se pravo glasa podnositelja temeljem zakona ponovo uspostavilo ako bi se njegovo stavljanje pod skrbništvo ukinulo u jednom od periodičnih sudskih provjera njegova stanja ili ako bi se to postiglo na prijedlog podnositelja s obzirom na poboljšanje njegova psihičkog stanja. (Par. 27.)

b. Podnositelj

Podnositelj je prihvatio da ograničenje o kojemu je riječ služi ostvarenju legitimnog cilja, kao što navodi Vlada (vidi paragrafe 25. i 26.), ali nije prihvatio mišljenje da sve osobe pod skrbništvom ne mogu donositi odgovorne odluke potrebne radi sudjelovanja u izborima. Međutim, tvrdio je da se države trebaju koristiti ograničenom slobodom procjene pristupajući ovom problemu, u biti zato što svako isključenje ljudi s invaliditetom iz javnog života mora biti podvrgnuto nadzoru kako bi se ustanovilo je li u skladu sa zahtjevima međunarodnih ljudskih prava, osobito tamo gdje nije bilo značajne debate na nacionalnoj razini o prikladnosti mjere. Također je dodao da, s obzirom na pravo glasa osoba s invaliditetom, povijesne ili političke posebnosti pojedinog izbornog sustava nemaju nikakvo značenje. (Par. 28.)

Podnositelj je također tvrdio da navedena ograničenja utječu na 0,75% mađarskog stanovništva glasačke dobi, što je značajna skupina ljudi. Odgovarajući na Vladin argument u paragrafu 25., naglasio je da postoje važne razlike između maloljetnika i osoba s invaliditetom. Kao najvažniju razliku naveo je da procjena sposobnosti za glasanje odraslih osoba pod skrbništvom (status kojih je utvrđen u pojedinačnim sudskim postupcima), za razliku od pojedinačne procjene zrelosti svih maloljetnika, nije nerazumno opterećenje za vlasti. (Par. 29.)

Nadalje je tvrdio da sudskoj odluci kojom je stavljen pod skrbništvo nije prethodila nikakva provjera koja je uspostavila vezu između njegove mentalne bolesti i njegove sposobnosti da glasa. Smatra da takva veza nije postojala, jer ga njegovo stanje ni na jedan način ne sprečava da odlučuje u političkim pitanjima. Odsutnost takve provjere mogla bi se objasniti činjenicom da Okružni sud nema nadležnost u tom pitanju, jer je ograničenje propisano Ustavom, što se razlikuje od zakonodavstava nekoliko zemalja

članica Vijeća Europe, uključujući Njemačku, Austriju, Francusku, Italiju, Švedsku i Španjolsku, u kojima osobe pod djelomičnim skrbništvom imaju pravo glasa. (Par. 30.)

Što se tiče međunarodnog prava, podnositelj je tvrdio ... da Mišljenje br. 190/2002 štiti o oduzimanju prava glasa osobama pod skrbništvom te da se ta šutnja ne može tumačiti kao automatsko i potpuno oduzimanje prava glasa svim osobama pod skrbništvom... (Par. 31.)

Podnositelj je odbacio kao zastario Vladin pristup prema kojem su sve osobe s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom te koje su stavljene pod skrbništvo nesposobne samostalno odlučivati. Smatra da je moderno zakonodavstvo prihvatilo sposobnost donošenja odluka ljudi s intelektualnim ili mentalnim invaliditetom, pogotovo u području prava glasa. Taj se pristup odražava u trendovima međunarodnog prava, što se vidi i u Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (vidi paragraf 14.). Kad bi se prihvatilo da je automatsko i potpuno oduzimanje prava glasa osobama pod skrbništvom opravdano zato što su te osobe zbog svog pravnog statusa nesposobne donositi svjesne i razumne odluke i nesposobne glasati, širok sloj građana bio bi lišen zaštite koju pruža čl. 3. Protokola br. 1 bez prikladnog razmatranja njihovih individualnih okolnosti. To nije u skladu sa sudskom praksom Suda (v. *Hirst v. the United Kingdom (br. 2) [GC]*, br. 74025/01, ECHR 2005-IX.) (Par. 32.)

Na kraju, podnositelj je tvrdio da pobijano ograničenje može biti zamijenjeno blažom alternativom, kao što je dopuštenje sudovima da ovo posebno sporno pitanje riješe u postupku stavljanja pod skrbništvo ili uvođenje odvojenog postupka u kojem bi se procijenila sposobnost za glasanje osobe pod skrbništvom. (Par. 33.)

c. Treća stranka

Umješač je naglasio da predmetna zabrana nije oprečna samo Preporuci R (2006) 5 ..., već nije ni u skladu s čl. 12. i 29. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom ... koja je prvi pravno obvezujući instrument međunarodnog prava koji jamči sveobuhvatnu zaštitu prava osoba s invaliditetom. Ta konvencija, potpisana od Europske zajednice 30. ožujka 2007., predstavlja praksu europskih država koju treba uzeti u obzir kada se tumači čl. 3. Protokola br. 1. (Par. 34.)

d. Komentar podnositelja na intervenciju treće stranke

Podnositelj se složio s umješačem da se prava osoba s invaliditetom koja određuje Konvencija trebaju tumačiti u skladu s Konvencijom Ujedinjenih

naroda o pravima osoba s invaliditetom. Podnositelj sebe smatra osobom s mentalnim invaliditetom, i kao takav bi trebao biti zaštićen Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Ograničenja koja su mu nametnuta nisu u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, poglavito sa čl. 12. i 29. (Par. 34.)

2. Procjena Suda

a. Opća načela

Sud se u predmetu poziva na svoju praksu, kao što je utvrđeno u presudi *Hirst v. the United Kingdom (br. 2) [GC]*, (op. cit.):

»57. Sud je utvrdio da [čl. 3. Protokola br. 1] jamči individualna prava, uključujući pravo glasa i pravo samostalnog kandidiranja na izborima (v. *Mathieu-Mohin i Clerfayt v. Belgium*, 2. ožujka 1987., serija A, br. 113, str. 22–23, §§ 46.–51.). ...)

58. ... prava zajamčena čl. 3. Protokola br. 1 ključna su za uspostavljanje i održavanje temelja učinkovite i suvisle demokracije vođene vladavinom prava ...

59. ... Pravo glasa nije privilegij. U 21. stoljeću, pretpostavka u demokratskoj državi mora biti u korist uključivanja. ... Univerzalno pravo glasa postalo je osnovno načelo ...

60. Ipak, prava dana čl. 3. Protokola br. 1 nisu apsolutna. Postoji prostor za implicitna ograničenja i državama potpisnicama mora se dopustiti sloboda procjene u ovoj sferi.

61. Sud potvrđuje da je sloboda procjene u ovom području široka ...

62. Ipak, Sud mora odlučiti jesu li uvjeti iz čl. 3. Protokola br. 1 ispunjeni; mora se uvjeriti da prava o kojima je riječ nametnutim uvjetima nisu toliko smanjena da se narušava njihova bit i da ih se lišava učinkovitosti; da su uvjeti nametnuti radi ostvarenja legitimnog cilja; da način na koji su nametnuti nije nerazmjernan. Pogotovo, ni jedan nametnuti uvjet ne smije ometati slobodno izražavanje građana u izboru zakonodavca – drugim riječima, mora odražavati poštenje i učinkovitost izbornog postupka, kojeg je cilj ustanoviti volju građana kroz univerzalno pravo glasa, a ne protiviti mu se. Na primjer, nametanje donje dobne granice može biti zamišljeno kao način osiguranja zrelosti glasačkog tijela ili, u nekim slučajevima, dopuštenost glasanja može biti uvjetovana kriterijima, kao što su prebivalište, kako bi se identificirali građani s dovoljno stalnim ili bliskim vezama sa zemljom u kojoj se izbori provode. ... Svako napuštanje načela uni-

verzalnog prava glasa donosi rizik potkopavanja demokratske valjanosti zakonodavca koji je na takvim izborima izabran, kao i zakona koje donosi. Isključenje bilo koje grupe ili kategorije stanovništva mora biti u skladu s temeljnim ciljem čl. 3. Protokola br. 1 (v., *mutatis mutandis*, *Aziz v. Cyprus*, br. 69949/01, § 28, ECHR 2004-V).«

b. Primjena navedenih načela na predmet

Sud će stoga ustanoviti jesu li mjere o kojima je riječ primijenjene radi ostvarenja legitimnog cilja i na razmjernan način, s obzirom na gore utvrđena načela. (Par. 38.)

(i) Legitiman cilj

Sud upozorava da članak 3 Protokola br. 1, za razliku od drugih odredbi Konvencije, ne određuje niti ograničava ciljeve koje ograničenje mora postići te da stoga širok spektar namjera može biti u skladu s čl. 3. Vlada je tvrdila da je osporena mjera imala legitiman cilj osiguravanja da samo građani sposobni odvagnuti posljedice svojih odluka i donositi svjesne i razumne odluke mogu sudjelovati u javnim poslovima (vidi paragrafe 25. i 26.). Podnositelj je prihvatio to stajalište (vidi paragraf 28.), i Sud se s njime slaže. Stoga je utvrđeno da je mjera imala legitiman cilj. (Par. 38.)

(ii) Razmjernost

Sud primjećuje da prema dotičnom ograničenju nema razlike između osoba pod potpunim i osoba pod djelomičnim skrbništvom ... te da ograničenje prestaje u trenutku prestanka skrbništva (vidi podnesak Vlade u paragrafu 27., podnositelj ga nije osporio). Međutim, primjećuje i podnositeljevu tvrdnju iz paragrafa 29., koju nije osporila Vlada, da je 0,75% mađarskog stanovništva glasačke dobi, bez obzira na njihove međusobne razlike, izloženo ukidanju prava glasa zbog činjenice da su pod skrbništvom. Smatra da je to značajna skupina građana te da se ne može tvrditi da zabrana ima zanemarive učinke. (Par. 39.)

Vlada je tvrdila, oslanjajući se na slobodu procjene, da zakonodavstvu mora biti dopušteno uspostavljanje pravila kojima će se osigurati da samo oni građani koji su sposobni procijeniti posljedice svojih odluka i donositi svjesne i razumne odluke smiju sudjelovati u javnim stvarima. (Par. 40.)

Sud prihvaća da je ovo područje u kojem se inače treba dopustiti široka sloboda procjene nacionalnim zakonodavstvima kako bi mogli utvrditi mogu li se ograničenja prava glasa opravdati u današnjem svijetu, i ako mogu, kako uspostaviti pravednu ravnotežu. Zakonodavac bi pogotovo

trebao odlučiti kojim će se postupkom utvrđivati sposobnost glasanja osoba s mentalnim invaliditetom. Sud primjećuje kako nema dokaza da je mađarski zakonodavac ikad pokušao odvagnuti suprotstavljene interese ili procijeniti razmjernost postojećeg ograničenja. (Par. 41.)

Sud ne može prihvatiti da apsolutna zabrana prava glasa svakoj osobi pod djelomičnim skrbništvom, bez obzira na njezine stvarne sposobnosti, spada pod prihvatljivu slobodu procjene. Iako Sud ponavlja da je sloboda procjene široka, nije sveobuhvatna ... Također, ako se ograničenje temeljnih prava odnosi na posebno osjetljivu grupu u društvu, koja je bila značajno diskriminirana u prošlosti, kao što su osobe s mentalnim invaliditetom, tada je sloboda procjene države značajno uža i mora imati značajne razloge za ta ograničenja (cf. također, primjer spolne diskriminacije – *Abdulaziz, Cabales i Balkandali v. the United Kingdom*, 28. ožujka 1985., § 78., serija A, br. 94, rasne diskriminacije – *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], br. 57325/00, § 182., ECHR 2007–..., ili diskriminacije na temelju seksualne orijentacije – *E.B. v. France* [GC], br. 43546/02, § 94., ECHR 2008–...). Svaha tog pristupa, koji preispituje određene kvalifikacije *per se*, jest ta da su takve grupe povijesno bile podvrgnute predrasudama s trajnim posljedicama, što je rezultiralo njihovim društvenim isključivanjem. Takve predrasude mogu imati kao posljedicu zakonodavno stereotipiziranje koje brani individualiziranu procjenu njihovih mogućnosti i potreba (cf. *Shtukatorov v. Russia*, br. 44009/05, § 95, 27. ožujak 2008.). (Par. 42.)

Podnositelj je u dotičnom predmetu izgubio svoje pravo glasa zbog nametanja automatskog, sveobuhvatnog ograničenja prava osoba pod djelomičnim skrbništvom. Stoga može tvrditi da je žrtva te mjere. Sud ne može spekulirati bi li podnositelju bilo oduzeto pravo glasa i u slučaju da su osobama s mentalnim invaliditetom nametnuta manja ograničenja njihovih prava, u skladu s člankom 3. Protokola br. 1 (v., *mutatis mutandis*, *Hirst v. the United Kingdom* (br. 2), op. cit., §§ 48. do 52.). (Par. 43.)

Sud nadalje smatra da je tretiranje osoba s intelektualnim ili mentalnim invaliditetom kao iste kategorije građana upitna klasifikacija te da smanjenje njihovih prava mora biti podvrgnuto strogom nadzoru. Taj se pristup odražava u drugim instrumentima međunarodnog prava, na koje se upućuje prije. Sud stoga zaključuje da se oduzimanje prava glasa bez zasebnog sudskog vrednovanja i utemeljeno isključivo na mentalnom invaliditetu koji iziskuje djelomično skrbništvo ne može smatrati usklađenim s legitimnom osnovom za ograničavanje prava glasa.

U svjetlu gornjih razmatranja, Sud zaključuje da je došlo do povrede članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju. (Par. 44.)

II. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

Čl. 41. Konvencije predviđa:

Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućuje samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci. (Par. 45.)

A. Šteta

Podnositelj zahtjeva potražuje 10.000 eura na ime nematerijalne štete. (Par. 46.)

Vlada osporava ovo potraživanje. (Par. 47.)

S obzirom na sve okolnosti ovoga predmeta, Sud prihvaća da je podnositelj zahtjeva pretrpio nematerijalnu štetu koja se ne može naknaditi samo utvrđenjem povrede. Presuđujući na pravičnoj osnovi, Sud podnositelju zahtjeva dosuđuje 3.000 eura na ime nematerijalne štete, uz sav porez koji bi mu mogao biti zaračunat. (Par. 48.)

B. Troškovi i izdaci

Podnositelj zahtjeva potražuje i 7.500 eura za troškove i izdatke što ih je pretrpio pred domaćim sudovima i pred Sudom. Navedeni iznos uključuje 75 radnih sati prema podnesenom rasporedu, koje njegov zastupnik naplaćuje po cijeni 100 eura po satu. (Par. 49.)

Vlada je osporila taj zahtjev. (Par. 50.)

Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu svojih troškova i izdataka samo ako je dokazao da su oni stvarno i nužno nastali i da su bili razumni s obzirom na količinu. U ovome predmetu, uzevši u obzir informacije koje posjeduje i naprijed navedene kriterije, Sud smatra razumnim podnositelju zahtjeva dosuditi iznos od 5.000 eura, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos. (Par. 51.)

C. Zatezne kamate

Sud smatra primjerenim da se zatezne kamate temelje na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda. (Par. 52.)

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO:

1. proglašava zahtjev dopuštenim;
2. presuđuje da je došlo do povrede članka 3. Protokola br. 1 uz Konvenciju;
3. presuđuje
 - (a) da tužena država podnositelju zahtjeva treba, u roku tri mjeseca od dana kad presuda postane konačnom u skladu s čl. 44/2. Konvencije, isplatiti sljedeće iznose, koje treba pretvoriti u mađarske forinte prema tečaju važećem na dan namirenja:
 - (i) 3.000 (tri tisuće) eura na ime nematerijalne štete, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati podnositelju zahtjeva;
 - (ii) 5.000 (pet tisuća) eura na ime troškova i izdataka, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati podnositelju zahtjeva;
 - (b) da se od proteka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedeni iznos plaćaju obične kamate prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;
4. odbija ostatak zahtjeva podnositelja za pravednu naknadu.

Preveli i priredili Lana Ofak i Marko Turudić***

* Lana Ofak, asistentica na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Law, Faculty of Law, University of Zagreb)

** Marko Turudić, asistent na Katedri za upravno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (assistant at the Chair of Administrative Law, Faculty of Law, University of Zagreb)